УДК 640.40:216
Паничук К.С.[1], Бондаренко О.В.[2]
[1] студ. гр. КНТ-114м НУ «Запорізька політехніка»
[2] д-р філос. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФІЯ ЇЖІ ПРО МАЙБУТНЄ ЛЮДИНИ

К.С. Паничук, О.В. Бондаренко

Філософія їжі – порівняно нова галузь у сучасній філософії, яка розглядає харчування не лише як біологічну потребу, а й як культурний, соціальний, етичний та екзистенційний феномени.

Їжа є однією з найінтимніших форм взаємодії людини зі світом, адже вона безпосередньо пов'язана з тілесністю, життям, смертю, ідентичністю. Сучасна філософія звертає увагу на те, як їжа конструює розуміння людиною себе й інших: від їжі як інструмента дисципліни тіла (особливо щодо жінок) у феміністичній філософії, до їжі як тексту, який можна «прочитати», досліджуючи знаки, символи й коди культури у постструктуралізмі. У глобалізованому світі харчування стає простором, де перетинаються проблеми справедливості, сталого розвитку, гендеру, етики, політики тощо. У XXI столітті філософія їжі стала інструментом критики споживацтва та глобальної нерівності. Вона інтегрується з екофілософією, політичною філософією, феноменологією та естетикою. Їжа перестає бути лише об'єктом побуту – вона перетворюється на філософський індикатор цінностей, звичок і проблем суспільства.

Філософське осмислення їжі має глибоке коріння в історії людства. За часів Античності їжа розглядалася: як засіб досягнення гармонії між тілом і душею (Піфагор), як сприяння здоров'ю і моральному розвитку (проста їжа, в ідеальній державі Платона), як дотримання поміркованості, однієї із головних людських чеснот, у харчуванні, заради уникнення морального занепаду (Аристотель). За часів Середньовіччя їжа набуває символічного значення – піст і стриманість у харчуванні як способи духовного очищення та наближення до Бога, підкреслення важливості контролю над тілесними бажаннями, включаючи апетит, для досягнення праведності; їжа ставала

випробуванням віри. Епоха Нового часу додала нових підходів до розуміння їжі, проте й вона акцентувала увагу на доцільності природності й простоти у харчуванні, що сприяє моральному вдосконаленню людини, а розвиток науки і медицини у цей період сприяв більш раціональному підходу до харчування, розглядаючи їжу як джерело енергії та здоров'я.

Упродовж XX-XXI століть філософія їжі набула нових вимірів, відображаючи глибокі трансформації у людині, суспільстві, культурі та технологіях. Керолін Корсмайєр (праця «Making Sense of Taste: Food and Philosophy») розвиває концепцію естетики смаку, в якій говорить про привабливість в їжі «огидного», яке викликає задоволення попри первинну відразу. Концепції біовлади Мішеля Фуко сучасними дослідниками застосовуються для аналізу харчових практик, політик харчування та культурних норм, пов'язаних із їжею, як харчові практики можуть бути засобом контролю над тілом і поведінкою індивіда, впливаючи на соціальні структури та норми. Феміністська філософія показує, як харчові практики пов'язані з гендерними ролями, тілесністю та соціальними очікуваннями, особливо у контексті жіночого досвіду. З розвитком цифрових технологій з'явилися нові форми взаємодії з їжею: дослідження феномена #foodporn у соціальних мережах показує, як візуалізація їжі стає об'єктом естетизації й фетишизації, як візуальний аспект починає домінувати над смаковим, а споживання перетворюється на акт демонстрації та самовираження. Їжа перестає бути лише об'єктом споживання, стає складним символом, що відображає глибокі процеси у суспільстві та культурі.

У сучасному світі глобалізація та масова культура впливають на харчові практики, сприяючи стандартизації смаків та поширенню певних харчових моделей (явище «макдональдизації», за Дж.Рітцером), з їх прагненням до ефективності, передбачуваності та контролю у харчуванні, що може призводити до зниження культурного різноманіття та втрати традиційних харчових практик. На харчові звички та уподобання впливає також соціальний статус споживача. Представники різних соціальних класів мають різні харчові практики, які відображають їх економічний статус, культурні вподобання та доступ до ресурсів. Вживання певних продуктів може бути маркером соціального статусу й символом престижу.

Сьогодні філософи дедалі більше звертають увагу на моральні наслідки харчових звичок людства, підкреслюючи, що кожне рішення щодо їжі має глибокі етичні наслідки. Етичне споживання їжі включає питання складного етичного вибору з урахуванням дотримання гуманного ставлення до тварин, екологічної сталості, соціальної справедливості (щодо забезпечення рівного доступу до здорової їжі для всіх), особистої відповідальності людини за свій вибір.

Отже, у XXI ст. харчування зазнає кардинальних змін під впливом технологічного прогресу, глобалізації, нових етичних викликів. Технологічні інновації візьмуть на себе ключову роль у формуванні майбутнього харчування (альтернативні джерела білка тощо). Саме технології творитимуть майбутнє харчової культури людини та людства.